

Вплив інтерактивних технологій навчання на уроках фізичної культури учнів молодших класів на формування їхньої життєвої компетентності

Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"
Харківської обласної ради (м. Харків)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень. Зараз в українському суспільстві особливої значущості набувають питання формування в дітей нових життєвих стратегій, компетентності, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки [3]. Увага вчених спрямована на вивчення сутності й змісту компетентнісного підходу, розроблення методів і засобів формування й розвитку компетенцій в учнів (В. Адольф, Ю. Варданян, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Ю. Кулюткін, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Лобанова, Н. Остапчук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Сухобська та ін.).

Проблема формування життєвої компетентності учнів молодших класів ще недостатньо розроблена, хоча її вивченням займався багато науковців (І. Єрмаков, Л. Мітіна, Д. Пузікова й ін.). Аналіз наукової літератури свідчить, що значний потенціал для формування життєвої компетентності мають інтерактивні технології навчання. Недостатня розробленість та актуальність проблеми зумовили вибір цієї теми.

І. Єрмаков чітко визначив: щоб знайти своє місце в житті, ефективно засвоїти життєві й соціальні ролі, випускник загальноосвітньої школи має володіти певними якостями й уміннями:

1) бути гнучким, мобільним, конкурентоспроможним, уміти інтегруватись у динамічне суспільство, презентувати себе й дбайливо ставитися до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності;

2) уміти здобувати, аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення та критично мислити, генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й відповідати за них;

3) уміти запобігати будь-яким конфліктним ситуаціям і виходити з них та цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави;

4) володіти комунікативною культурою, уміти працювати в команді, використовувати знання як інструмент для розв'язання життєвих проблем, бути здатним до вибору численних альтернатив, які пропонує сучасне життя [3].

Сформувати ці якості, підготувати дитину до безболісного входження в суспільство, у доросле життя – одне з основних завдань дослідження з розвитку життєвої компетентності учнів.

Завдання дослідження – обґрунтувати вплив інтерактивних технологій навчання на уроках фізичної культури для формування життєвої компетентності учнів молодших класів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що в них розрізняються терміни "компетентність" і "компетенція". Компетенція в перекладі з латинської "*competentia*" означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, поінформована, пізнала їх і має певний досвід. Компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду й здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу та ефективно діяти в ній. Компетентнісний підхід на перше місце ставить уміння учня на основі знань розв'язувати проблеми, які виникають у різних ситуаціях. Реалізація компетентнісного підходу залежить від загальної освітньо-культурної ситуації, у якій живе й розвивається школяр [3].

Значне місце в розвитку особистості належить формуванню її життєвої компетентності. Науковці А. Куракін, А. Мудрик, Л. Новікова розглядають життєву компетентність як якість особистості, що формується під час міжособистісної взаємодії, спілкування, без якого неможливе її становлення. Як стверджує М. Савченко, індивідуальний підхід до життєвої компетентності особистості не вичерпується адаптацією до соціального середовища [5]. Дослідники І. Бех, В. Ляшенко, Т. Поніманська розглядають становлення життєвої компетентності як процес засвоєння моральних норм, духовних цінностей, стереотипів, вироблених суспільством, у результаті чого формується система внутрішніх

регуляторів, морально-ціннісне ставлення до життя [1]. Аналізуючи дослідження науковців у структурі життєвої компетентності, ми, погоджуючись із М. Савченко, Г. Коберник, В. Пилипенко, на перше місце ставимо соціальну компетентність, адже майбутнє дитини значною мірою залежить від того, як вона зможе адаптуватися до соціального середовища, коли поряд не буде дорослого, готового прийти на допомогу [2; 5; 6].

Найважливіші завдання навчально-виховної роботи, яка реалізує формування основ життєвої компетентності дитини, – це навчити дитину жити в змінному, плинному світі, адаптуватися до змін, відчувати смак свободи, самоактивності, власної творчості, розвинути базис особистісної культури, навчити бути частиною спільноти. Тому ми вважаємо, що одним з ефективних засобів формування основ життєвої компетентності учнів молодших класів є створення умов для інтеракції учнів не тільки в позаурочний час, а й у процесі засвоєння навчального матеріалу на уроках фізичної культури.

О. І. Пометун говорить, що інтерактивні технології навчання – це такі технології, за яких засвоєння матеріалу відбувається в результаті спілкування між тими, хто вчить і хто вчиться, тобто між тими, хто має певні знання й досвід, та тими, хто їх набуває. У процесі такої організації навчальної пізнавальної діяльності її учасники набувають усіх видів людської діяльності, тобто мети й змісту навчання. Проте в цьому випадку засвоєння людської діяльності відбувається в процесі спілкування й через спілкування, “... навчання ми можемо визначати як спілкування, в процесі якого і через яке відбувається відтворення та засвоєння всіх видів людської діяльності” [4].

Результати аналізу науково-методичної літератури свідчать, що саме інтерактивні технології навчання спрямовані на створення середовища, у якому забезпечуються ефективні умови формування соціально-комунікативної активності учнів молодших класів. Інтерактивні технології навчання сприяють формуванню таких структурних компонентів соціальної активності молодших школярів, як підвищення загальної культури особистості; задоволення потреби в спілкуванні; розвиток техніки спілкування та взаємодії, здібностей, почуттів, переконань, умінь утверджувати довірливі відносини як вищу цінність спілкування; формування риторичних знань, умінь і навичок на базі підвищення їхньої мовленнєвої культури.

Інтерактивні технології навчання виконують такі важливі виховні функції: нормативну, що відбиває освоєння школярами норм соціально-типової поведінки (спілкування як нормативний процес); пізнавальну – набуття школярами індивідуального досвіду в процесі спілкування (спілкування як пізнавальний процес); емоційну, що характеризує спілкування як афективний процес; актуалізуючу – реалізація в спілкуванні типових та індивідуальних сторін особистості школяра. Спілкуючись із ровесниками в процесі інтерактивних технологій навчання, дитина молодшого шкільного віку відчуває приплив певним чином забарвлених емоцій – від ніжності до ненависті, – завдяки чому в процесі спілкування люди передають не тільки текст, а й емоційний підтекст, що посилює чи послаблює зміст тексту. У процесі змістовного спілкування учні вчать його культури, установлювати довірливий контакт з однолітками. За умов інтерактивних технологій навчання відбувається організація життя та діяльності колективу на основі поєднання управління, самоуправління й саморегуляції. Запропоновані проблемні завдання вимагають від дітей самостійних рішень під час обміну думками.

Урок фізичної культури для учнів молодших класів буде ще більш привабливим, якщо вчитель зуміє передати сутність упровадження інтерактивних технологій. Завдяки цьому можна по-новому вплинути на процес становлення особистості молодшого школяра, підвищити його ефективність на уроці фізичної культури, спрямувати його на фізичний розвиток дитини, на розвиток фізичних і психічних здібностей. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки завдяки постійній, активній взаємодії всіх учнів, а це на уроках фізичної культури дуже важливо. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, які розуміють, що вони роблять, знають, уміють та здійснюють. Організація інтерактивного навчання на уроці фізичної культури передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових рухливих ігор, спільне розв'язання завдань уроку на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу [4, 6].

Також О. Пометун та Л. Пироженко визначили умовну робочу класифікацію інтерактивних технологій за формами навчання (моделями), у яких вони реалізуються. Автори розподіляють їх на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів [4]: інтерактивні технології кооперативного навчання; нтерактивні технології колективно-групового навчання; технології навчання в грі; технології навчання в дискусії.

Варто підкреслити, що в молодших класах у процесі інтерактивного навчання вчителю треба враховувати вікові особливості учнів. Саме з цієї причини не всі інтерактивні вправи можна використовувати в навчально-виховному процесі дітей молодшого шкільного віку, а також на занятті фізичною культурою. Найбільш доцільними є такі, як “Мікрофон”, “Робота в парах”, “Робота в малих групах”, “Два – чотири – всі разом”, “Карусель”, “Акваріум”, “Мозковий штурм”, “Аналіз ситуації”, “Розв’язання проблем”, “Рольові ігри” [4]. Спілкуючись з однолітками, у процесі застосування інтерактивних технологій навчання молодші школярі вчать адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях, володіти собою, мистецтвом переживань; керувати психічним станом, тілом, голосом, мімікою, настроєм, думками, почуттями; знімати м’язові затиски.

Аналіз досліджень свідчить, що за умов інтерактивних технологій навчання стає можливим розвиток підростаючої особистості, здатної визнавати й поважати цінності іншої людини; розвиток навичок спілкування та співпраці з іншими учнями класу; взаєморозуміння та взаємоповаги до кожного індивідуума; виховання таких якостей, як толерантність, співчуття, доброзичливість і піклування, почуття солідарності й рівності; формування загальнолюдських цінностей та загальноприйнятих норм поведінки; уміння об’єднуватися з іншими учнями класу задля розв’язання спільної проблеми; уміння робити вільний та незалежний вибір, що ґрунтується на власних судженнях та аналізі дійсності; усвідомлення особистої відповідальності.

У процесі спілкування людина “опредметнює” свої суттєві сили в інших людях, утверджуючись як член людського суспільства [3]. Інтерактивні технології навчання на уроках фізичної культури є ареною для самоствердження молодших школярів. Через гру вони сприяють формуванню в підростаючої особистості соціально-когнітивного компонента життєвої компетентності. За умов такого навчання учні отримують основи знань про норми взаємодії в суспільстві, розвиток уміння будувати нові відносини; виховання миролюбності, гуманності, альтруїзму, ознайомлення із власним “Я”, визначення в собі позитивних і негативних рис. В учнів молодшого шкільного віку формується фундамент громадянської позиції, політичного мислення, готовність до використання знань як інструмента розв’язання життєвих проблем, аналізу нестандартних ситуацій.

Учитель фізичної культури під час інтеракції школярів своїми діями формує й підтримує в них самоповагу, що відображає те, наскільки вони приймають себе такими, якими вони є. Задоволеність собою в цілому, тобто достатньо висока самоповага, – це наслідок високої самооцінки тих своїх якостей, які людина вважає найважливішими. Індивіди з високою самоповагою більш самостійні й менш навіювані. Позитивно ставлячись до себе, вони, як правило, добре “приймають” і оточуючих, тоді як негативне ставлення до себе часто поєднується з недовірливим чи недоброзичливим ставленням до інших людей. Висока самоповага вкрай необхідна для всього процесу формування життєвої компетентності.

Оскільки висока самоповага асоціюється з позитивними, а низька – із негативними емоціями, мотив самоповаги – це особиста потреба людини зробити максимальним переживання позитивних і мінімальним – негативних самоставлень. Людина з високою самоповагою не вірить у себе та в те, що можна здолати свої недоліки, що й допомагає їй стати комунікативною. Низька самоповага, навпаки, передбачає почуття неповноцінності, недостойності, що спричиняє негативний вплив на психічне самопочуття й соціальну поведінку особистості. Чим нижчий рівень самоповаги особистості, тим вірогідніше, що вона страждає від самотності й тому не виявляє комунікативних якостей, які займають значне місце в структурі життєвої компетентності.

У процесі засвоєння навчального матеріалу з фізичної культури за умов інтерактивних технологій навчання учні отримують основи знань про фізичну культуру та спорт, гігієну, здоров’я в цілому, норми взаємодії в суспільстві, розвиток рухових умінь і навичок, виховання миролюбності, гуманності, ознайомлення із власним “Я”, визначення в собі позитивних та негативних рис. В учнів молодшого шкільного віку формується фундамент громадянської позиції, політичного мислення, готовність до використання знань як інструменту розв’язання життєвих проблем, аналізу нестан-

дартних ситуацій. Вони вчаться співпрацювати й досягати спільних цілей. Виконуючи спільне завдання, молодший школяр усвідомлює свою важливість у колективі, проявляє свою ініціативу, самостійність, лідерські якості, уміння працювати в колективі, ураховуючи інтереси інших. За правильною організації учні в процесі інтерактивних технологій навчання отримують практичні навички повсякденного громадянського досвіду: партнерства та взаєморозуміння, лідерства й поваги до інших, ініціативності в прийнятті рішень, висловлюванні думок, практики відповідальності в реалізації індивідуальних і колективних справ.

У результаті застосування інтерактивних технологій розвиваються та ускладнюються психічні процеси – сприймання, пам'ять, увага, уява тощо; забезпечується формування таких інтелектуальних умінь, як аналіз, уміння порівнювати, виділяти головне, а на основі цього – критично мислити та приймати відповідальні рішення. Школяр учиться робити свідомий вибір серед широкого спектра альтернатив і брати на себе відповідальність приймати самостійні рішення.

Висновки. За умов інтерактивних технологій навчання створюється сприятливе середовище для формування в підрастаючої особистості життєвої компетентності. Інтерактивне навчання суттєво впливає на свідомість і почуття особистості для виховання свідомого, компетентного й відповідального громадянина, який є вільною та водночас законослухняною, високоморальною, соціально й політично активною особистістю, повноправним членом громадянського суспільства; на формування в учнів громадянських поглядів, почуттів і переконань, належної поведінки, єдності слова й діла. Ефективність впливу інтерактивних технологій навчання на формування життєвої компетентності молодших школярів досягається за умови, коли враховуються психологічні та фізичні закономірності й особливості спілкування учнів на цьому віковому періоді їхнього розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть направлені на впровадження інтерактивних технологій у заняття дошкільників.

Список використаної літератури

1. Бех І. Психологічний супровід особистісно-орієнтованого виховання / І. Бех // Початкова школа. – 2003. – № 3.
2. Коберник Г. І. Соціалізація особистості молодшого школяра в умовах інтерактивних технологій навчання / Г. І. Коберник // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. : М. Т. Мартинюк. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 3. – С. 89–95.
3. Єрмаков І. Феномен компетентісно спрямованої освіти / І. Єрмаков // Школа : інформ.-метод. журн. – 2006. – № 12. – С. 5–7.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / авт.- уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 136 с.
5. Савченко М. В. До проблеми формування основ життєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку / М. В. Савченко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань, 2007. – Ч. 2. – С. 185–191.
6. Пилипенко В. Особистісно орієнтовані технології у школі / В. Пилипенко, О. Коваленко. – Х. : Основа, 2007. – 101 с.

Анотація

Завдяки впровадженню інтерактивних технологій можна по-новому вплинути на процес становлення особистості молодшого школяра, підвищити його ефективність на уроці фізичної культури, спрямувати його на фізичний розвиток дитини, на розвиток фізичних і психічних здібностей. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки завдяки постійній активній взаємодії всіх учнів на уроках фізичної культури. Результати аналізу свідчать, що інтерактивні технології навчання спрямовані на створення середовища, у якому забезпечуються ефективні умови формування активності учнів молодших класів, а в процесі засвоєння навчального матеріалу з фізичної культури школярі отримують основи знань про фізичну культуру й спорт, гігієну, здоров'я в цілому, розвиток рухових умінь та навичок, виховання миролюбності, гуманності, ознайомлення із власним "Я", визначення в собі позитивних та негативних рис. Ефективність впливу інтерактивних технологій навчання на формування життєвої компетентності молодших школярів досягається за умови, коли враховуються психологічні та фізичні закономірності й особливості спілкування учнів на цьому віковому періоді їхнього розвитку.

Ключові слова: учні молодших класів, інтерактивні технології, компетентність.

Елена Школа. Влияние интерактивных технологий обучения на уроках физической культуры учеников младших классов на формирование их жизненной компетентности. Благодаря внедрению интерактивных технологий, можно по-новому повлиять на процесс становления личности младшего школьника, повысить его эффективность на уроке физической культуры, направить его на физическое развитие ребёнка, на развитие физических и психических способностей. Суть интерактивного обучения заключается в том, что учебный процесс происходит только благодаря постоянному, активному взаимодействию всех учеников на уроках физической культуры. Результаты анализа свидетельствуют, что интерактивные технологии обучения направлены на создание среды, в которой обеспечиваются эффективные условия формирования активности учеников младших классов, а в процессе усвоения учебного материала по физической культуре ученики получают основы знаний о физической культуре и спорте, гигиене, здоровье в целом, развитии двигательных умений и навыков, воспитании миролюбия, гуманности, ознакомлении с собственным "Я", определении в себе позитивных и негативных черт. Эффективность влияния интерактивных технологий обучения на формирование жизненной компетентности младших школьников достигается тогда, когда учитываются психологические и физические закономерности и особенности общения учеников данного возрастного периода их развития.

Ключевые слова: ученики младших классов, интерактивные технологии, компетентность.

Helena Shkola. Influence of Interactive Technologies of Teaching During Lessons of Physical Culture Among Pupils of Junior School on Formation of Their Vital Competence. Due to introduction of interactive technologies it is possible to influence in a new way on becoming personality of a pupil, promote his efficiency during a lesson of physical culture, to point him at physical development of child, on development of physical and psychical capabilities. Efficiency of influence of interactive technologies of teaching on forming of vital competence of the primary school children is arrived at them when psychological and physical conformities to law and features of intercourse of students of this age-dependent period of their development are taken into account.

Key words: junior school pupils, interactive technologies, competence.